પ્રવચન-૨ ગાથા – ૧૧

આ એક 'સમયસાર' સિદ્ધાંત છે. અગિયારમી ગાથા. છઠ્ઠી પૂરી થઈ ગઈ ને ! હવે અગિયારમી. વાત તો એવી છે, પ્રભુ ! અહીં તો ધર્મની વાત છે. જેનાથી જન્મ–મરણ રહિત થવાય એ શું ચીજ છે ? જન્મ–મરણ તો અનંત વાર કર્યાં. પુણ્ય પણ અનંતવાર કર્યાં અને પાપ પણ અનંતવાર કર્યાં. એ કોઈ નવી ચીજ નથી. એમ અબજોપતિ અનંતવાર થયો છે અને મોટો નવમી ગ્રૈવેયકનો ઇન્દ્ર, અહમિન્દ્ર પણ અનંતવાર થયો છે. પણ સમ્યગ્દર્શન શું ચીજ છે ? અને એનો વિષય આત્મા કેવો છે ? એ વાતને એણે અનંતકાળમાં ખ્યાલમાં લીધી જ નથી. એ વાત ખ્યાલમાં લેવા માટે આ 'સમયસાર' છે. જગતમાં બીજી બધી વાત ઘણી હોય.

અગિયારમી ગાથા ! અહીંયાં પ્રશ્ન છે. **'વળી એવો પ્રશ્ન ઊઠે છે...'** એમ છે મોઢા

આગળ ? '...**પહેલાં એમ કહ્યું હતું કે વ્યવહારને અંગીકાર ન કરવો,...**' શું કહ્યું ? કે, આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એમ ભેદ પાડીને કહેવું, એ વ્યવહાર છે. એ વ્યવહાર અંગીકાર ન કરવો. વ્યવહારથી, ભાષા–ભેદથી કથન થાય છતાં એ ભેદને આદરવો નહિ. આદરણીય તો અંદર અખંડાનંદ પ્રભુ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન છે તેનો સ્વીકાર અને સત્કાર અને આદર કરવો. (એટલે પહેલાં એમ કહ્યું કે) વ્યવહારને અંગીકાર ન કરવો.

અહીંયાં એ પ્રશ્ન છે કે, જ્યારે આચાર્ય મહારાજ એમ કહેવા માગે છે કે, આ આત્મા જે સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે એ અભેદ, એકરૂપ છે, છતાં એને દર્શન–જ્ઞાન–ચારિત્રથી – ભેદથી તેને સમજાવવો, એ વ્યવહાર છે. એ વ્યવહાર છે એ આવ્યા વિના રહેતો નથી. સમજાવવા માટે વ્યવહાર આવે ખરો, પણ વ્યવહાર અંગીકાર કરવા જેવો નથી. આહા...હા...! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ !

અહીં તો જન્મ–મરણ રહિત – (થવાની) વાતું છે. જેનાથી જન્મ–મરણ થાય (એ) તો અનંતકાળથી કરી રહ્યો છે, બાપા ! અનંતવાર પુણ્ય પણ કર્યાં અને અનંતવાર પાપ પણ કર્યાં. આહા...હા...! અનંત... અનંત... અનંત... એટલાં કર્યાં કે જેની સંખ્યાનો પાર નથી ! પણ ભવભ્રમણનો એક પણ ભવ ઘટ્યો નહિ. અને ભવમાં ભ્રમણ કરતાં–કરતાં નરકના દુઃખો (જે ભોગવ્યા તેનું) વર્ણન પરમાત્મા વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ કરે છે (કે), પ્રભુ ! તું નરકમાં ગયો. સાત નરક છે. બધી (વાત) Logic થી – યુક્તિથી સિદ્ધ થાય (પણ) અત્યારે લાંબી વાત ન થાય. નીચે નરક છે. તેમાં ગયો, તેનાં એક ક્ષણનાં દુઃખો...! લાખ ભવ થાય અને લાખ વાણી (ભેગી) થાય તો કહી નહિ શકાય, એટલા તારાં દુઃખ હતાં, પ્રભુ ! એ તને ખબર નથી, તું ભૂલી ગયો. ભૂલી ગયો એટલે નહોતું એમ કેમ કહેવાય ? પ્રભુ ! જન્મ્યા પછીની બાર મહિનાની વાતની ખબર છે તમને ? માએ કેમ નવરાવ્યો, ધવરાવ્યો ? કેમ દિશા કરાવી બાર મહિનામાં ? જન્મથી બાર મહિના ! (એની ખબર છે ?) ખબર નથી માટે નહોતું એમ કેમ કહેવાય ? એમ અનંતકાળના પરિભ્રમણના દુઃખોની યાદગીરી નથી, એથી નથી એમ કેમ કહેવાય ? પ્રભુ ! અનંતવાર ત્યાં ગયો છે અને પરમાત્મા તો એમ કહે છે કે, પ્રભુ ! શું કહું તને ! તારા એક ક્ષણનાં દુઃખો કરોડો ભવ અને કરોડો જીભથી કહીએ તો એક ક્ષણનાં દુઃખો કહી નહિ શકાય, એવા પ્રભુ તેં દુઃખ સહ્યાં છે !! એ અજ્ઞાનને લઈને અને મિથ્યાત્વને લઈને. બાકી તો બધું અનંતવાર કર્યું પણ મિથ્યાત્વ ટાળ્યું નથી અને સમ્યગ્દર્શન–આત્મજ્ઞાન કર્યું નથી અને આત્મજ્ઞાન વિના જન્મ–મરણનો અંત કોઈ દી' ત્રણકાળમાં આવે એવું નથી.

દુનિયાની ઋદ્ધિ અને સંપદા દેખીને લોકોને મહિમા આવી જાય છે. બહારની ધૂળ દેખીને ! પણ આત્માની સંપદા શું છે ? એને સાંભળીને એની મહિમા એને આવતી નથી ! કે આત્મા અંદર કોણ છે ? એમાં એની સંપદા – લક્ષ્મી શું છે ? બહારની ધૂળ સાંભળે,

આની પાસે પાંચ અબજ છે અને દસ અબજ છે ને દસ કરોડ છે ને ધૂળ બધી ભેગી! એવું સાંભળે ત્યાં રાજી-રાજી થઈ જાય ! પણ આમાં અંદર અનંત અબજપણે અનંતા ગુણો આનંદના પડ્યા છે ! આ..હા..હા...! એ વાતની વાત કહે છે, તેં અનંતવારમાં અનંત ભવમાં કોઈ દી' રુચિપૂર્વક સાંભળી નથી. સાંભળી છે ! કેમકે અનંતા ભવ કર્યા (છે). મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થંકરની હયાતી સદાય હોય છે. મહાવિદેહમાં ત્રણેકાળે કોઈ દી' તીર્થંકરનો વિરહ હોતો નથી. ત્યાં અનંતવાર જન્મ્યો છે અને તેથી તે અનંતવાર એના સમોસરણમાં પણ ધર્મકથા સાંભળવા ગયો છે. એણે અનંતવાર ધર્મકથા પણ સાંભળી છે. પણ 'રુચિપૂર્વક' સાંભળી નથી. એને અંદરની વાત રુચિ (નથી). અંદરમાં આ આત્મા જુદી ચીજ છે અને રાગ તે વિકાર છે એમ રુચિપૂર્વક એ વાત સાંભળી નથી. સાંભળી છે, પણ 'રુચિપૂર્વક' સાંભળી નથી. રુચિપૂર્વક સાંભળે તો તો અંતરમાં માર્ગ કર્યા વિના રહે નહિ.

તેથી અહીં પ્રશ્ન છે. પ્રભુ ! જ્યારે આત્માને સમજાવવા માટે બહુ ટૂંકામાં ટૂંકો વ્યવહાર કહીએ તો 'દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત થાય તે આત્મા.' (એટલો ભેદ-વ્યવહાર તો આવે જ). પ્રભુ ! આ તો વ્યવહાર આવ્યો ! દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર(ના) ભેદથી આત્મા સમજાવવા, ભેદ આવ્યો તો વ્યવહાર આવ્યો. તો એ વ્યવહાર અંગીકાર કેમ ન કરવો ? એ વ્યવહાર વિના તો સમજાવાતું નથી. તો પછી એ વ્યવહાર કેમ ન અંગીકાર કરવો ? એમ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે.

અગિયારમી ગાથા ઊંચી છે ! જૈનદર્શનનો પ્રાણ છે !! અગિયારમી ગાથા ! એક પંડિત છે 'કૈલાશચંદજી' એણે એક ફેરી લખ્યું હતું કે, 'આ અગિયારમી ગાથા જૈનદર્શનનો પ્રાણ છે !' વસ્તુસ્વરૂપનાં રહસ્યનાં પ્રાણ છે. એ આ ગાથા છે, સમજવામાં ધીમેથી, ધીરેથી સાંભળવી, ભાઈ ! આહા...! અહીં તો ભવરહિત થવાની વાત છે, પ્રભુ ! બાકી પુણ્ય અને પાપ અનંતવાર કર્યાં અને ધૂડ પણ મળી અને મરીને નરક-નિગોદમાં ગયો. એ કોઈ ચીજ નથી.

અહીં એ પૂછ્યું છે, પ્રભુ ! વ્યવહારને અંગીકાર ન કરવો (એમ આપે પહેલાં કહ્યું). **'...પણ જો તે પરમાર્થનો કહેનાર છે તો એવા વ્યવહારને કેમ અંગીકાર ન કરવો ?'** શું પ્રશ્ન થયો ? પ્રશ્નકારે પ્રશ્ન કર્યો કે, 'દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે આત્મા' એવો ભેદ પાડીને વ્યવહાર કરીને સમજાવ્યું, તો પછી એ વ્યવહાર કેમ અંગીકાર ન કરવો ? વ્યવહાર કહીને સમજાવ્યું અને વ્યવહાર તો આવ્યો સમજાવવામાં, તો એ વ્યવહાર કેમ ન અંગીકાર કરવો ? એમ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે. પહેલા પ્રશ્નનું રૂપ સમજાય છે ? રાગ કરે છે ને ! એ પ્રશ્ન અહીં છે નહિ. આ ભગવાન અંદર આત્મા, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને આનંદસ્વરૂપ છે, એવો એક(રૂપ) સ્વરૂપમાં એટલો ભેદ પાડીને સમજાવવું, એ વ્યવહાર થયો. તો (શિષ્ય) કહે છે કે, વ્યવહાર આવે તો છે, તો એ વ્યવહાર કેમ અંગીકાર ન કરવો ? વ્યવહાર વિના સમજાવવામાં આવતું નથી તો એ વ્યવહાર કેમ ન અંગીકાર કરવો ? એમ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે. એનો આ ઉત્તર છે.

જેને હૃદયમાંથી આ ભાવના પ્રગટી છે કે, પ્રભુ ! આ આત્મા અંદર વસ્તુ છે ભગવાન ! એકરૂપે છે, એને સમજાવવા માટે ત્રણ પ્રકારે તો સમજાવવું પડે છે, કે જે શ્રદ્ધા તે આત્મા, જ્ઞાન તે આત્મા, આનંદ તે આત્મા, એવો ભેદ પાડીને સમજાવવું તો પડે છે. તો એ ભેદ-વ્યવહાર આવે તો છે, તો એ વ્યવહાર આવે એને અંગીકાર કેમ ન કરવો ? એમ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે. સમજાય છે કાંઈ ? આહા...હા...! એનો ઉત્તર છે. આવી જેને અંતરમાં જિજ્ઞાસા થઈ છે, એને આ ઉત્તર દેવામાં આવે છે. ગાથા -

ववहारोऽभूयत्थो भूयत्थो देसिदो दु सुद्धणओ।
भूयत्थमस्सिदो खलु सम्माइट्ठी हवइ जीवो।

નીચે હરીગીત. મૂળ ગાથા 'કુંદકુંદઆચાર્ય'ની (છે). બે હજાર વર્ષ પહેલાં (થયેલા) મુનિની ગાથા છે. (તેનું) હરિગીત કર્યું છે.

વ્યવહારનય અભૂતાર્થ દર્શિત, શુદ્ધનય ભૂતાર્થ છે;
ભૂતાર્થને આશ્રિત જીવ સુદૃષ્ટિ નિશ્ચય હોય છે.

આ..હા...હા....! વાત જરી અપૂર્વ તો છે, પ્રભુ ! અનંતકાળમાં બાકી બધું કર્યું પણ ભવભ્રમણ મટ્યું નહિ. નરક અને નિગોદમાં એવા ભવ કર્યા છે, ડુંગળી અને લસણમાં, એક શ્વાસમાં અઢાર ભવ કર્યા છે ! એક શ્વાસ એવો આવે એમાં અઢાર ભવ કર્યાં છે. એવા નિગોદના ભવો અનંતવાર કર્યા છે. પ્રભુ ! અનંતકાળથી રખડે છે એ. એને હવે વ્યવહારથી છૂટો કરીને નિશ્ચયને સમજાવવો, એ કઈ રીતે છે ? એ વાત અહીંયાં કહેવામાં આવે છે.

ટીકા :- 'વ્યવહારનય બધોય અભૂતાર્થ હોવાથી...' ઝીણી વાત છે. જરી શાંતિથી સાંભળવું, પ્રભુ ! વ્યવહારનય એટલે શું ? કે વ્યવહાર એટલે આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ અભેદ છે, તેને સમજાવવાનો પ્રકાર આવે, તેને 'વ્યવહાર' કહેવામાં આવે છે. એ વ્યવહાર બધોય અભૂતાર્થ છે. (એટલે) બધોય જૂઠો છે. બધોય એટલે શું ? થોડી ઝીણી વાત પડશે. આ તો એક-એક શબ્દનો મહાઅર્થ છે ! વ્યવહારનય એટલે ભેદવાળી કથનશૈલી તે વ્યવહારનય. હવે એ વ્યવહારનય બધોય જૂઠો છે. એના આશ્રયે આત્માનું જ્ઞાન થતું નથી. બધોય નામ ચાર પ્રકાર છે. વ્યવહારના ચાર પ્રકાર છે. આ ગાથા એવી ઊંચી છે, બાપુ ! તમે લખી છે. 'ઝવેરચંદભાઈ'એ એમાં લખી છે છઠ્ઠી અને અગિયારમી વાંચવી. આ..હા..હા...!

બધોય એટલે ? આ આત્મામાં જે રાગ થાય રાગ, એ રાગ જે જણાય તેને 'અસદ્ભૂત ઉપચાર' કહે છે. 'અસદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર' કહે છે. એ એક વ્યવહારનો ભેદ છે. જે રાગ આવે એ જાણવામાં આવે (છે). એ જાણવામાં આવે એને 'અસદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર' કહેવામાં આવે છે.

બીજી વાત - જે જાણવામાં ઉપયોગ સ્થૂળ છે, સૂક્ષ્મ નથી, તેથી જાણવામાં આવે

છે એ કરતાં (બીજો રાગ) અંદર બાકી રહી જાય છે. જાણવાયોગ્ય બીજો રાગ રહી જાય છે, એ રાગને જાણવો, (તેને) 'અસદ્ભૂત વ્યવહાર અનઉપચાર' કહેવામાં આવે છે. આવી વાતું છે. આ બધી ગાથા એવી છે, બાપુ ! આહા...! રાગ છે એ જાણવામાં આવે એને 'અસદ્ભૂત ઉપચાર' આરોપ (કરીને) કહેવામાં (આવે છે). અને તે જ વખતે (બીજો) રાગ છે, ઉપયોગ બહુ સ્થૂળ છે તેથી એ જાણવામાં ન આવે, એ રાગને 'અસદ્ભૂત અનઉપચાર વ્યવહાર' કહેવામાં આવે છે. તો એ બે વ્યવહાર – 'અસદ્ભૂત વ્યવહાર'ના બે ભેદ થઈ ગયાં.

હવે, 'સદ્ભૂત વ્યવહાર.' રાગને આત્મા જાણે છે, એમ કહેવું 'સદ્ભૂત ઉપચારનય' છે. અહીં તો એ ચારેય નયનો નિષેધ કરશે. પહેલાં ચાર બતાવી અને પછી નિષેધ કરશે કે, એ આદરવા જેવાં નથી. આ...હા..હા...! બે વાત સમજાણી ? રાગ, જે રાગ થાય છે એમાં જાણવા–ન જાણવાના બે પ્રકાર પડે છે, કારણ કે ઉપયોગ સ્થૂળ છે, એટલે જાણવા યોગ્ય રાગ જેટલો ખ્યાલમાં આવે, એને 'અસદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર' કહીએ, અને એ વખતે જાણવા યોગ્ય જે રાગ અંદર બાકી રહે છે તેને 'અસદ્ભૂત અનઉપચાર વ્યવહાર' કહીએ. બે વાત થઈ. અસદ્ભૂત વ્યવહારની બે વાત થઈ. પછી બીજી બે વાત. સદ્ભુત વ્યવહારના બે ભાગ. આ 'બધોય' (જે કહ્યું એમાં) ચાર ભાગ આવે છે.

'આત્મા રાગને જાણે' એ આત્માનું જાણવું (થાય) છે એ સદ્ભૂત – પોતાની પર્યાય છે અને પરને જાણે છે માટે 'સદ્ભૂત ઉપચાર' છે. અર...ર...! આવી વાતું હવે ! રાગ(ને) આત્મા જાણે એ જાણવાની દશા એ સદ્ભૂત – પોતાની છે. પણ રાગ પર છે તેને જાણે (છે) તેથી તેને 'સદ્ભૂત ઉપચાર વ્યવહારનય' કહેવામાં આવે છે. માર્ગ તો જે હશે એ આવશે, બાપુ ! બીજું ક્યાંથી આવે ? આહા...હા...!

બહારની ગૂંથણી કરી કરીને મરી ગયો છે અનંતકાળથી ! મોટા બાદશાહ અબજોપતિ થઈને મરીને નરક અને નિગોદમાં ચાલ્યા ગયા છે. આહા...હા...! ત્યાં કોઈએ એના દુઃખની સામું જોયું નથી. ભગવાન તો એવું કહે છે, પ્રભુ ! તું મનુષ્યપણે પણ જુવાન અવસ્થામાં એટલી વાર મરી ગયો કે, તારા મરણ વખતે તારી મા રોવે, એના આંસુના દરિયા ભરાય ! શું કીધું ? મનુષ્યપણે જુવાનીમાં તું મરી ગયો ત્યારે તારી માને આંસુ આવ્યા, એ એટલી વાર મરી ગયો અને એટલી વાર આંસુ આવ્યાં કે એ આંસુના દરિયા ભરાય ! એટલી વાર તું મનુષ્યપણે જુવાનીમાં મરીને તારી માને તેં રોવરાવી છે ! આ..હા..હા..હા...! પણ તેં ભવરહિત થવાની વાત અંદર પ્રેમથી, રુચિથી સાંભળી નથી ! આહા...હા...!

એટલે અહીંયાં કહે છે (કે), આ વ્યવહારના ચાર ભેદ છે એ નિષેધ કરવા લાયક છે. રાગના બે ભેદ પડ્યા એ નિષેધ કરવા લાયક છે. હવે સદ્ભૂતના બે ભેદ. જ્ઞાન પોતાનું છે અને રાગને જાણે છે એમ કહેવું, એ પોતાનું છે માટે 'સદ્ભૂત', એને (રાગને) જાણે

છે એમ કહેવું (એ) ઉપચાર-આરોપ ! એ 'સદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર' કહેવામાં આવે છે.

ચોથો બોલ. એ 'જ્ઞાન તે આત્મા'. 'જ્ઞાન તે આત્મા.' એટલો ભેદ પડ્યો. તેથી તે 'સદ્ભૂત વ્યવહાર અનઉપચાર' કહેવામાં આવે છે. આવી વાતું છે ! એની ચીજ શું ? એ કોઈ દિ' સાંભળ્યું ન હોય, આહા...હા...!

અહીં તો, હજી વ્યવહાર આવો છે, એ આદરણીય નથી, એમ કહેવું છે. એ ચાર પ્રકારનો જે વ્યવહાર છે, એ આદરણીય નથી. પણ હજી વ્યવહારને સમજતો નથી (કે) કોને વ્યવહાર કહેવો ? બાયડી-છોકરાંના વ્યવહાર એ વ્યવહારની અહીં વાત છે જ નહીં. એ તો પરવસ્તુ છે, એની સાથે તારે સંબંધ શું છે ? એનો આત્મા જુદો, એનું શરીર જુદું, તારો આત્મા જુદો, તારા શરીરના પરમાણુ જુદા.

અહીં તો તારામાં થતી વ્યવહારની દશા તેની પહેલી વાત છે. તે વ્યવહાર અંગીકાર કરવા લાયક નથી તે તેને સમજાવે છે. તે રાગને (જાણવાના) બે પ્રકાર (છે). (સ્થૂળ રાગને) 'ઉપચારથી જાણવું' અને સૂક્ષ્મને જાણવું એ 'અનઉપચારથી.' રાગને જાણવો એ 'સદ્ભૂત ઉપચાર' અને જ્ઞાન તે આત્મા તે 'સદ્ભૂત અનઉપચાર.' એ 'બધોય'માં આ ચાર બોલ આવે છે. આ..હા..હા...!

'વ્યવહારનય બધોય...' **'બધોય'** એટલે આ ચાર **'...અભૂતાર્થ હોવાથી...'** એ વ્યવહારનય જૂઠો છે. વસ્તુનું સ્વરૂપ એ વ્યવહારનય(નો વિષય) છે નહિ. આ..હા..હા..હા..! (આ અગિયારમી ગાથા) જૈનદર્શનનો પ્રાણ છે !

ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ, એની વાણીમાં મુખ્ય આ આવ્યું છે. પરમાત્મા બિરાજે છે, મહાવિદેહમાં વર્તમાન(માં) સાક્ષાત્ સમોસરણમાં બિરાજે છે. ઇન્દ્રો અને ગણધરો જાય છે. નાગ ને વાઘ ને સિંહ પણ જંગલમાંથી સમોસરણમાં સાંભળવા જાય છે. દેવના ઇન્દ્રો પણ પોતાનો વૈભવ છોડી ભગવાન પાસે સાંભળવા જાય છે, એ વાણી કેવી હોય, બાપુ ! આ..હા..હા...! દેવલોકના ઇન્દ્રનો વૈભવ ૩૨ લાખ વિમાન ! એક વિમાનમાં અસંખ્ય દેવ ! અને કરોડો અપસરાઓ ! એનો લાડો !! એ સમકિતી - જ્ઞાની છે, અત્યારે આત્મજ્ઞાની છે. એ પણ પરમાત્મા પાસે, ધર્મની - આત્માની વાત સાંભળવા (જાય છે). ધર્મ પ્રગટ્યો છે છતાં (તેને) પૂર્ણ કરવા માટે પણ સાંભળવા જાય છે. એવી ધર્મની કથા મોંઘી છે !! જે વૈભવ છોડીને સાંભળવા આવે ! અહીં (તો) ઘરેથી (નીકળે તો પૂછે કે) 'શાક આવ્યું ? નહીં તો હું શાક લઈ આવું પછી જાઉં !!' એટલી તો હજી એને કિંમત સાંભળવાની ! 'શાક લઈ આવ્યા કે નહિ ? કોણ લાવ્યું ? નથી (લાવ્યા) ? નહિ તો હું લઈ આવું પછી (સાંભળવા) જાશું !!' એટલી કિંમત !! એને સાંભળવાની કિંમત કેટલી ? આ..હા...હા...!

અહીં કહે છે, આ જે વ્યવહારના ચાર ભેદ કહ્યા, તે અભૂતાર્થ છે. અભૂતાર્થ નામ જૂઠાં છે. એ આત્માને લાભદાયક છે નહિ. 'લક્ષ્મીચંદભાઈ'! આ તમારી લખેલી ગાથા છે

કે છઠ્ઠી વાંચવી અને અગિયારમી વાંચવી ! આ..હા..હા...! પ્રભુ ! એ વ્યવહાર છે એ બધોય જૂઠો છે, છે ખરો, પણ તેનો આશ્રય કરવા લાયક નથી. એ આદરવાલાયક નથી. જાણવાલાયક છે. આહા...હા...! હવે આવી વાતું...! બહારની ક્રિયાકાંડની વાત તો ક્યાંય રહી ગઈ. અંતરમાં રાગ થાય તેના બે પ્રકાર, રાગને જાણવો અને જ્ઞાન તે આત્મા, એવા (ચાર) ભેદ પડે એ પણ અહીં તો જૂઠાં કીધા છે, આહા...હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

'વ્યવહારનય બધોય...' **'બધોય'** એટલે (આ) ચાર. **'...અભૂતાર્થ હોવાથી અવિદ્યમાન...'** (અર્થાત્) વસ્તુમાં – સ્વરૂપમાં નથી તેવી વાત કરનારો વ્યવહારનય છે. માટે તે વ્યવહારનય આદરણીય છે નહિ. આ..હા..હા..! આવી વાર્તા ! આવો ઉપદેશ ! **'...અવિદ્યમાન, અસત્ય, અભૂત...'** (એટલે) નથી તેવા **'...અર્થને પ્રગટ કરે છે;...'** વાસ્તવિક વસ્તુ – ભગવાન અભેદ છે, તેમાં ભેદ નથી. તેની (અભેદ વસ્તુની) વ્યવહારનય ચાર પ્રકારથી ભેદની વાતું કરે છે, તેથી તેને અસત્ય કહેવામાં આવ્યો છે. ભાષા તો સાદી છે, પણ હવે પકડવું – ન પકડવું તો સ્વતંત્ર જીવ છે. અનંતકાળ થયો છે બાપા રખડતાં...! આહા...હા...!

અસદ્ભૂત હોવાથી **'...શુદ્ધનય એક જ ભૂતાર્થ...'** છે. એ ચાર પ્રકારના જે નય કીધાં – જ્ઞાનના અંશો, નય એટલે જ્ઞાનના અંશો, એ ચાર પ્રકાર કહ્યાં તે બધા અસત્ય છે. એ આદરણીય નથી, આશ્રય કરવા લાયક નથી, અંગીકાર કરવા લાયક નથી. આ..હા..હા..! ત્યારે (શું આદરવા લાયક છે ?) **'શુદ્ધનય એક જ...'** આ..હા..હા..હા...! આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ અંદર છે, અમૃતનો સાગર ભર્યો છે, એ એકરૂપ અભેદ છે, એ અભેદને બતાવનારું જે જ્ઞાન છે, તે જ્ઞાનને 'શુદ્ધનય' કહેવામાં આવે છે. આહા...હા...! વ્યવહાર જેટલો કીધો એટલો બધો આદરણીય નથી, એમ કહ્યું, અને આ નિશ્ચય જે છે... આ..હા..હા...! **'...એક જ ભૂતાર્થ હોવાથી...'** ત્રિકાળી જ્ઞાયક ચિદાનંદ પ્રભુ ! અનંત ગુણનો પિંડ ! એકરૂપ વસ્તુ છે, તેને એકરૂપે જાણવી, એનું નામ 'શુદ્ધનય' કહેવામાં આવે છે. એને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. આહા...હા...! શુદ્ધનયનો વિષય ત્રિકાળી અભેદ આત્મા એનો અનુભવ કરતાં સાચું સમકિત – સાચું દર્શન થાય છે. ત્યારે તેના ભવના અંતનો છેડો આવે છે. આ..હા..હા..હા...! નહિ તો ભવભ્રમણ કરી કરીને મરી ગયો છે અનંતકાળથી ! અનંતા અવતાર કર્યા, બાપા ! આહા...હા...!

એ શુદ્ધનય.... પાછું વજન ક્યાં છે ? **'એક જ !'** **'એક જ !'** બીજી નય નહિ. **'...એક જ ભૂતાર્થ હોવાથી...'** એક જ નય સાચી છે. જે ત્રિકાળી અખંડાનંદ પ્રભુ અનંત ગુણ(સ્વરૂપ એકરૂપને વિષય કરે છે). જેમ સાકર છે એમાં ગળપણ, મીઠાશ, ધોળાશ એ બધો ભેદ પાડવો, એ વ્યવહાર છે. સાકર સાકરરૂપે છે એને એકરૂપે જાણવું તે અભેદ છે. એમ ભગવાન આત્માને, આ જ્ઞાનના ભેદથી – આ ચાર પ્રકારથી જાણવો એ વ્યવહાર છે, એ અસત્યાર્થ વસ્તુ છે. અંદર એકરૂપ ચૈતન્ય વસ્તુ છે, ત્રિકાળી અભેદ અખંડાનંદ પ્રભુ ! એને જાણનારો

શુદ્ધનય એટલે સમ્યગ્જ્ઞાનનો અંશ, તે એક જ સત્ય હોવાથી (આદરવા લાયક છે). ભૂતાર્થ એટલે સત્ય. આ...હા...હા...!

અંતર વસ્તુ ભગવાન ચૈતન્ય પ્રભુ અનંતગુણ સંપન્ન છે, એટલો ભેદ પાડવો એ પણ વ્યવહાર છે. એ વ્યવહાર પણ છોડીને અભેદ અખંડાનંદ પ્રભુ ! તેના ઉપર દૃષ્ટિ આપતા, શુદ્ધનયનો વિષય આત્મા, તે તેને દૃષ્ટિમાં આવે છે. તેથી તે નયને સત્યાર્થ કહેવામાં આવે છે. સત્ય વસ્તુ દૃષ્ટિમાં આવે છે માટે તે દૃષ્ટિને સત્ય કહેવામાં આવે છે. 'ઝવેરચંદભાઈ'! આહા...હા...! આવું છે ! અગિયારમી ગાથા માંગી છે ને ! તમે જ માગી છે કે નહિ ?

આહા...હા..! ભગવંત ! તારી મહિમાનો શું પાર કહીએ, પ્રભુ ! આ..હા..હા..! પ્રભુ તો બધાંને 'પ્રભુ' તરીકે જ બોલાવે છે ! આચાર્યો પણ ૭૨ ગાથામાં એમ કહે છે. આમાં ૭૨ ગાથા છે ને ? 'ભગવાન આત્મા !' આ..હા..હા..હા...! અનંત ગુણનો પિંડ છે એટલો ભેદ પણ નહિ. ભેદ પણ સદ્ભૂત વ્યવહારનયમાં જાય છે. એ એકરૂપ ચૈતન્ય છે. અનંત ગુણનો પિંડ છે, એકરૂપ છે, એવો જે શુદ્ધનય, એટલે એકરૂપને બતાવનારું જે જ્ઞાન, અભેદને બતાવનારું જે જ્ઞાન, તે જ્ઞાનને અહીંયાં 'શુદ્ધનય' કહેવામાં આવે છે. એ એક જ ભૂતાર્થ છે. એ શુદ્ધનય એક જ સાચી છે. આહા...હા...! છે ? અંદર છે કે નહિ ?

બે હજાર વરસ પહેલાંની આ ગાથા છે. આ ટીકા છે હજાર વર્ષ પહેલાંની – 'અમૃતચંદ્રઆચાર્ય'ની ! પણ દરકાર કે દી' કરી છે ! આહા...હા...! અરે...! અનંતકાળ થયો... 'અનંતકાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન, સેવ્યા નહિ ગુરુસંતને,' **સાચા સંત કોને કહીએ ? સમકિત કોને કહીએ ? સાચા ગુરુ કોને કહીએ ? તેની ઓળખાણ વિના જેને-તેને સેવ્યા પણ આત્માની – સત્‌ના સેવનારની ઓળખાણ એણે કરી નહિ. અને એની ઓળખાણ કરી નહિ માટે આત્માની ઓળખાણ થઈ નહિ.**

એથી કહે છે કે શુદ્ધનય, જે આત્માને એકરૂપે બતાવનારું અંતરજ્ઞાન, તે એક જ સાચું છે. છે ? શુદ્ધનય એક જ ! 'એક' ભૂતાર્થ છે એમ પણ નથી કહ્યું. 'એક જ' ભૂત-સત્યાર્થ છે. એકાંત કીધું છે. 'ભૂતાર્થ' એટલે સત્ય હોવાથી. 'વિદ્યમાન' (એટલે) જેવું આત્માનું સ્વરૂપ છે, અનંત ગુણનો પિંડ એકરૂપ અભેદ છે, એકરૂપ વસ્તુ છે, એ વિદ્યમાનને બતાવે છે. સત્યને બતાવે છે, છતાં અર્થને તે પ્રગટ કરે છે. એ શુદ્ધનય – જે જ્ઞાનનો અંશ ત્રિકાળ અભેદને જોવે છે અને સમ્યગ્દર્શન પામે છે, તે શુદ્ધનય આત્માને પ્રત્યક્ષ પ્રગટ કરીને બતાવે છે એટલે અનુભવે છે. આહા...હા...! હવે આવી વાતું ! 'ચમનભાઈ'! ઝીણી વાત છે, બાપા !

આ તો તમારું આમંત્રણ હતું એ આવી પડ્યા છીએ, બાકી અમારી વાત તો બીજી છે !!

મુમુક્ષુ :- તમે બહુ ઉપકાર કર્યો !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહિતર અમે તો ત્યાં કાઠિયાવાડમાં જ રહીએ છીએ. સોનગઢમાં

જ પિસ્તાલીસ વરસ કાઢ્યાં ! પિસ્તાલીસ વરસે આવ્યાં હતાં અને પિસ્તાલીસ કાઢ્યાં – ત્યાં ને ત્યાં ૯૦ કાઢ્યાં ! ત્યાં તો હજારો માણસો આવે છે. જંગલમાં કરોડો રૂપિયા નખાઈ ગયા છે. **મોટું તીર્થ થઈ ગયું છે ત્યાં તો !!**

મુમુક્ષુ :– આપ જહાં હોગે વહાં તીર્થ નહિ હોગા તો ક્યા હોગા !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– એને લઈને થયું (છે). થવાને કાળે થયું છે. છવ્વીસ લાખનું તો એક મકાન છે ! પરમાગમ (મંદિર) !! જેમાં પોણા ચાર લાખ અક્ષર લખ્યા છે. એ છવ્વીસ લાખનું એક મકાન ! તે (પણ) છ વર્ષ પહેલાંની વાત છે, અત્યારે તો ૫૦ લાખે થાય. એવું એક 'પરમાગમ મંદિર' છે. **ત્યાં તો મોટું જંગલમાં મંગલ થઈ ગયું છે !!** પણ ત્યાં (આ) સાંભળનારા કાયમ હોય છે. સવાર, બપોર, રાત ત્રણેય (વખત). એને સમજવાને જરી સહેલું પડે, પણ આ ન સાંભળ્યું હોય એને આ જરી કઠણ પડે. કઠણ પડે પણ એને સમજવા જેવું છે ને, પ્રભુ !

એ શુદ્ધનય એક જ સત્યાર્થ હોવાથી તે 'વિદ્યમાન' – છતો પદાર્થ આત્મા, 'સત્ય' વસ્તુ આત્મા, 'ભૂત' નામ ખરો અર્થ આત્મા, તેને એ '**...પ્રગટ કરે છે.**' જે જ્ઞાનનો અંશ અંદરના સ્વભાવમાં અભેદમાં જાય છે, તેને અભેદ આત્માનો અનુભવ થાય છે. તેની પર્યાયમાં તેને અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે છે. એ શુદ્ધનય આત્માને પ્રગટ કરે છે એટલે કે આત્મામાં જે અતીન્દ્રિય આનંદ છે તે પર્યાયમાં અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રગટ કરે છે. આ..હા..હા...! 'લક્ષ્મીચંદભાઈ'! 'જેઠાભાઈ' ક્યાં ગયા?

મુમુક્ષુ :– ગુરુદેવ ! આપે તો સોનગઢમાં બધાને ન્યાલ કરી દીધાં, પણ આફ્રિકામાં પણ ન્યાલ કરી દીધાં !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– આ..હા..હા...! આવી વાતું છે, પ્રભુ શું કહીએ !

મુમુક્ષુ :– પરમ ઉપકાર છે આપશ્રીનો ! પરદેશમાં આવીને અમને ન્યાલ કર્યાં તમે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– પ્રભુ ! ધીમે–ધીમે સમજવા જેવી વાત છે, ભગવાન ! બહારની લક્ષ્મી, આબરૂ બધી ધૂળ–ધમાહા છે !

અહીં તો વ્યવહારનય(નો) પણ નિષેધ (કરે) છે ! આહા...હા...! આત્મામાં ભેદ પાડીને સમજાવવું (કે) 'જ્ઞાન તે આત્મા' એ પણ સદ્‌ભૂત અનઉપચાર વ્યવહાર છે. તે પણ નિષેધ (કરવાલાયક) છે. આ..હા..હા...! એ (શુદ્ધનય) સત્ય અર્થને બતાવે છે '**...પ્રગટ કરે છે.**' '**પ્રગટ કરે છે**' એટલે શું ? વસ્તુ તો વસ્તુ છે, પણ જે જ્ઞાનનો અંશ અભેદને અનુભવે છે, તેને આત્માના આનંદનો સ્વાદ આવતાં, 'આ આત્મા આનંદમય છે' એમ આત્મા પ્રગટ થાય છે. આ...હા..હા...! આવી વાત છે ! આ બે લીટીમાં તો કેટલુંય ભર્યું છે ! આ કાંઈ કથા નથી, આ વાર્તા નથી. આ તો અંદર ભગવતસ્વરૂપની વાત છે, પ્રભુ ! આહા....!

વ્યવહારનય બધો જૂઠો છે કેમકે તે વ્યવહાર ભેદને બતાવે છે અને નિશ્ચયનય એક

સત્ય છે કેમકે તે અભેદ વસ્તુ અખંડાનંદ પ્રભુ ! તેનો અનુભવ કરાવે છે. એથી તે નિશ્ચયનય એક જ આદરણીય છે. 'ઝવેરચંદભાઈ'! આહા...હા...!

આ તો હવે આખા હિન્દુસ્તાનમાં પ્રચાર થયો છે.

મુમુક્ષુ :-- દુનિયાભરમાં થઈ ગયો છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– 'સોનગઢ'થી બાવીસ લાખ પુસ્તક છપાણું છે ! ૨૨ લાખ !! અને આઠ લાખ આ 'પંડિતજી' એ 'જયપુર'માં છાપ્યાં છે. ૩૦ લાખ (પુસ્તક) છપાણું છે ! પ્રચાર ઘણો છે ચારેકોર – 'લંડન'માં, 'અમેરિકા'માં... આ વાત બધે ગઈ છે થોડી... થોડી... થોડી... ગંધ ગઈ છે થોડી !

મુમુક્ષુ :– આખી દુનિયામાં પ્રસરી ગઈ છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– પણ વસ્તુ એવી છે, બાપુ ! આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :– લંડનમાં, અમેરિકામાં, આફ્રિકામાં, બધે પ્રચાર થઈ ગયો છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– હા, પ્રચાર છે ને... છે ને ! પણ વસ્તુ સમજે એને આ લાભ થાય એવું છે. આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :– વિચાર કરીએ છીએ તો અંદરથી કાંઈક થાય છે ! પાપમાં આખી જિંદગી કાઢી છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– વાત સાચી, બાપા ! એવું બધું કર્યું છે, ઘણું કર્યું ! આહા...હા...! પણ આ અંદર ઊતરવાની જે ચીજ છે એ કોઈ દી' સાંભળી નથી. સાંભળી હોય ત્યારે નકાર કરી નાખ્યો છે કે, 'એ ઝીણું પડે ! એ ઝીણું પડે !' એમ કરી કાઢી નાખ્યું છે. આ...હા...હા...!

બે ન્યાય આપ્યા કે, વ્યવહારનયનાં જે ચાર પ્રકાર છે તે સત્યને પ્રગટ કરતાં નથી. ફક્ત ભેદને પ્રગટ કરે છે. તેથી તે વસ્તુસ્થિતિ નથી અને એક નય – શુદ્ધનય – સમ્યગ્જ્ઞાનનો અંશ, જે અંતરમાં જાય છે તે એક જ નય સત્ય છે કે જે એક નય સત્યને પ્રગટ કરે છે. જેવો પરમાત્મસ્વભાવ આત્માનો છે તેવો તેને પ્રગટ બતાવે છે અને તેને આનંદનો પ્રગટ અનુભવ આવે છે. શુદ્ધનયનો વિષય જાણતાં, અંદર અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ ભગવાન ! અતીન્દ્રિય આનંદથી ભરેલો – છલોછલ ભરેલો છે. આ સંસારના જેટલા પૈસા અને આ ધૂડ ને રાજા અને રંક, એ બધા દુઃખી પ્રાણી છે. રાગના દુઃખી, રાગની ઘાણીમાં પિલાયેલા છે. અહીં તો એનાથી ભિન્ન ચીજની વાત છે. શું કીધું ?

મુમુક્ષુ :– અજ્ઞાનીને એમાં સુખ લાગે છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– અજ્ઞાનમાં તો ગમે તે માને. બાળક હોય છે. જોયું છે ? બાર મહિનાનું બાળક હોય એને દૂધ જો વધારે પાયું હોય, તો શેરણું થઈ જાય. જોયું છે ? એ શેરણું થઈ જાય તો ઉનાળામાં એવું ઠંડું લાગે. એ બાળક શેરણું આમ ચાટે ! દૂધ

વધારે અપાઈ ગયું હોય તો એ બાળકને શેરણું થઈ જાય, ઉનાળાનો દી' હોય એની મા એના બે પગ આમ કરીને બેસાર્યું હોય, હંગાવા ! શેરણું થાય એને એ ચાટે ! એમ અનાદિથી અજ્ઞાની, બાળકની પેઠે આત્માના આનંદને ભૂલી અને રાગ અને દ્વેષની વિષ્ટાને ચાટે છે !! અહીં કાંઈ કોઈની શરમ નથી, અહીં કોઈની લાજ નથી. અહીં તો ભગવાન ત્રણલોકનો નાથ ! જે (વાત) જગતમાં જાહેર કરે છે તે આ જાહેર થાય છે. આડતિયા તરીકે આ વાત આચાર્યમહારાજ કરે છે. આ..હા..હા..હા...! 'કુંદકુંદઆચાર્ય' જેમ આડતિયા હોયને... એમ તીર્થંકરના આડતિયા છે ! એ આડતિયા તરીકે વાત કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

'આ વાત દૃષ્ટાંતથી બતાવીએ છીએ :–' કહે છે કે એને સમજાવવા માટે અમે દૃષ્ટાંત દઈએ છીએ. આહા...હા...! **'જેમ પ્રબળ કાદવના મળવાથી...'** પાણીમાં કાદવ મળવાથી **'...જેનો સહજ એક નિર્મળભાવ તિરોભૂત (આચ્છાદિત) થઈ ગયો છે...'** પાણીનો નિર્મળ સ્વભાવ – નિર્મળભાવ કાદવને લઈને ઢંકાઈ ગયો છે. કાદવનો ભાવ મોઢા આગળ આવી ગયો છે. કાદવ... **'...પ્રબળ કાદવના...' 'પ્રબળ કાદવના'** (લખ્યું છે), એકલો કાદવ એમ નહિ. આ..હા..હા...! **'...પ્રબળ કાદવના મળવાથી જેનો સહજ એક નિર્મળભાવ તિરોભૂત (આચ્છાદિત) થઈ ગયો છે એવા જળનો...'** પાણીમાં કાદવના મળવાથી પાણી મેલું દેખાય છે. એ મેલું એનું સ્વરૂપ નથી. મેલું તો કાદવને લઈને દેખાય છે. એનો સ્વભાવ તો નિર્મળ અને ઠંડો છે. જળ ! એ **'...જળનો અનુભવ કરનારા પુરુષો...'** આહા...હા... ! **'...જળ અને કાદવનો વિવેક નહિ કરનારા...'** એ પાણી અને કાદવ બંને ભેગા છે (એમ માનનારા). એક ગામ એવું હતું. એક ગામ છે 'મૂળી' પાસે. ત્યાં એક તળાવ છે (તેમાં) પાણી મેલું જ રહે. ત્યાં કૂવો નથી. અમે એક વાર ત્યાં ગયા હતા તો અમને મેલું પાણી આપે (અને કહે) 'મહારાજ ! અહીં તો મેલું પાણી (મળે) ! પાણી બધું મેલું હોય,' કૂવો નહિ. મેલવાળું પાણી ! પછી ઘરે જઈને ઠારે તો (સ્વચ્છ) થાય, અને એમને એમ જો પીવે.... આ અનાદિથી અજ્ઞાની એમને એમ પીવે છે, (એમ) કહે છે ! અંદર ભગવાન નિર્મળાનંદ – જળ પડ્યો છે. આ જળ નિર્મળ છે પણ કાદવને લઈને મેલું દેખાય છે.

'...એવા જળનો અનુભવ કરનારા પુરુષો – જળ અને કાદવનો વિવેક નહિ કરનારા...' આ..હા..હા...! એ પાણી અને કાદવની જુદાઈને નહિ જાણનારા, **'...ઘણા તો...' 'ઘણા તો'** એમ લીધું છે. બધા તો નહિ. જ્ઞાની તો અંદર આત્માનો અનુભવ કરે છે. માટે બધાય નહિ. (પણ) ઘણા અજ્ઞાની જીવો આહા...હા...! લૌકિક અજ્ઞાની કાદવ સહિત જળને પીવે છે, એમ કહે છે. આહા...! આ તો દૃષ્ટાંત છે હોં ! **'...ઘણા તો, તેને (જળને) મલિન જ અનુભવે છે;...'** પાણી મેલું છે, ઇ પાણી, પાણી મેલું છે એમ એ જાણે છે. પાણી મેલું નથી, મેલું તો કાદવને લઈને દેખાય છે. આ...હા..હા...!

'...પણ કેટલાક પોતાના હાથથી નાખેલા કતકફળ...' એક નિર્મળ ઔષધિ થાય છે.

ગાંધીની દુકાને એક નિર્મળ ઔષધિ હોય છે. એમાં (પાણીમાં) નાખેને તો કાદવ જુદો પડી જાય, પાણી જુદું પડી જાય. એવો એનો સ્વભાવ છે. એમ '**...(નિર્મળી ઔષધિ) ના પડવામાત્રથી ઊપજેલા...**' જ્યાં નિર્મળ ઔષધિ નાખે ત્યાં જળ અને કાદવ બન્ને જુદાં પડી જાય. '**...જળ–કાદવના વિવેકપણાથી, પોતાના પુરુષાર્થ દ્વારા આવિર્ભૂત કરવામાં આવેલા...**' નિર્મળી ઔષધિ પોતે નાખી છે. નોકરને કહીને નાખ્યું નથી, એમ કહે છે. નોકરને કહ્યું નથી (કે) 'તું એમાં નિર્મળ ઔષધિ નાખ.' આ પોતે–જાતે નાખ્યું છે. એથી કહે છે. આહા...! '**...પોતાના પુરુષાર્થ દ્વારા આવિર્ભૂત કરવામાં આવેલા...**' એટલે પોતે પાણીમાં – કાદવમાં નિર્મળી ઔષધિ નાખી અને જોયું કે, પાણી તો તદ્દન નિર્મળ છે, કાદવ જુદો છે. આહા...હા...!

'**...સહજ એક નિર્મળભાવપણાને લીધે, તેને (જળને) નિર્મળ જ અનુભવે છે;...**' વિવેકપણું જેને નથી એ કાદવ સહિત અનુભવે છે, અને '**...(નિર્મળી ઔષધિ)ના પડવામાત્રથી ઊપજેલા જળ-કાદવના વિવેકપણાથી પોતાના પુરુષાર્થ દ્વારા આવિર્ભૂત કરવામાં આવેલા સહજ એક નિર્મળભાવપણાને લીધે, તેને (જળને) નિર્મળ જ અનુભવે છે;...**' પાણીને નિર્મળ અનુભવે છે. પોતાના પુરુષાર્થથી નિર્મળી ઔષધિ નાખીને કાદવથી જુદાં જળને અનુભવે છે. એ દૃષ્ટાંત (થયું).

'**એવી રીતે...**' એ દૃષ્ટાંતની રીતે, '**...પ્રબળ કર્મના મળવાથી...**' આ..હા..હા...! ભગવાન તો નિર્મળાનંદ છે પણ જડ કર્મના નિમિત્તના સંબંધમાં આવવાથી, નિમિત્તના સંબંધમાં આવવાથી, કર્મથી નહિ, પણ તેના સંબંધમાં આવવાથી. '**કર્મના મળવાથી**' એમ કીધું છે ને ? કર્મનું નિમિત્ત થયું. '**...જેનો સહજ એક જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત થઈ ગયો છે...**' આહા...હા..! થોડી ઝીણી વાત છે ! અનાદિ આત્મા સહજ જ્ઞાયકભાવ છે એ તો કોઈ દી' તિરો(ભૂત) થતો નથી – ઢંકાતો નથી. છતાં અહીં 'તિરોભૂત' કીધો. એટલે (શું) ? કે, એ કર્મના મેલને અનુભવનાર, સાક્ષાત્ ચૈતન્ય છે તેને જાણતો નથી, તેથી તેને તિરોભૂત છે. મેલવાળા આત્માને અનુભવનારને તે જ્ઞાયકભાવ ઢંકાયેલો – તિરોભૂત છે. જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત અને આવિર્ભૂત હોઈ શકે નહિ. શું કહેવાય છે ? 'પંડિતજી'! જ્ઞાયકભાવ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ, નિર્મળ જ છે. પણ મેલથી અનુભવનારને એને ચીજ છે તે દેખાતી નથી, મેલ દેખાય છે, એથી 'એને' તિરોભૂત કહેવામાં આવે છે. વસ્તુ તિરોભૂત થઈ નથી. થોડી ઝીણી વાત છે !

આત્મા તો નિર્મળાનંદ શુદ્ધ છે. પણ કર્મના, રાગના, દ્વેષના, પુણ્ય–પાપના મલિન ભાવથી અનુભવે છે. તેથી તેને અંદર જ્ઞાયકભાવ છતો છે એ ઢંકાતો નથી, પણ મળ–મેલના અનુભવનારને, અનુભવમાં આવતો નથી, એને ઢંકાયેલો દેખાવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ ? જ્ઞાયકભાવ જે છે ચૈતન્યપ્રભુ – દ્રવ્ય ! એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. અંદર ચૈતન્ય–પ્રકાશનું પૂર છે. આ..હા..હા..હા...! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ દ્રવ્ય–વસ્તુ ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. ત્રિકાળ અખંડ એક અવિનાશી છે. એ કોઈ તિરોભૂત અને આવિ(ર્ભૂત) થતો નથી. 'તિરોભૂત' એટલે

ઢંકાવું અને 'આવિર્ભાવ' એટલે પ્રગટ થવું. એ જ્ઞાયકભાવમાં થાતું નથી. પણ રાગ અને દ્વેષના અનુભવનારને, તે જ્ઞાયકભાવ પ્રગટ હોવા છતાં, રાગને અનુભવનારને એ જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત થઈ ગયો છે, એને ઢંકાઈ ગયો છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ આમાં ?

જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત થતો નથી, પણ રાગને અનુભવનારને તિરોભૂત છે. કારણ કે એની દૃષ્ટિ ત્યાં નથી, (તેને) રાગની દૃષ્ટિ છે. પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પમાં પડ્યો, ત્યાં પડ્યો, ત્યાં ગૂંચાઈ ગયો છે. એથી જ્ઞાયકભાવ છતી ચીજ હોવા છતાં, તેને તિરોભૂત નામ ઢંકાઈ ગઈ છે. છતી છે તે અજ્ઞાનીને ઢંકાઈ ગઈ છે. વસ્તુ ઢંકાણી નથી. આહા...હા...! ફેર જરી (લાગે, પણ) થોડા શબ્દમાં પણ ફેર છે.

જ્ઞાયકભાવ ત્રિકાળી ચૈતન્યરસકંદ છે, પ્રજ્ઞા બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. 'પ્રજ્ઞા' એટલે જ્ઞાન અને 'બ્રહ્મ' એટલે આનંદ. એ જ્ઞાન અને આનંદસ્વરૂપ છે એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. એને આવરણ (નથી) – વસ્તુને આવરણ હોતું નથી. વસ્તુને આવરણ હોય તો વસ્તુ અવસ્તુ થઈ જાય. સમજાય છે કાંઈ ? આ..હા..હા...! આવી વાતું છે ! પણ એ છતી ચીજ અંદર હોવા છતાં, તેના ઉપર નજર ન કરતાં, એકલા પુણ્ય–પાપ, રાગ–દ્વેષમાં નજરવાળાને, તે છતી ચીજ છે તે અછતી નામ તિરોભૂત–ઢંકાઈ ગઈ છે. મેલના–રાગના અનુભવ કરનારને, છતી ચીજ હોવા છતાં, તેને ઢંકાઈ ગઈ છે. આહા..હા...! ભાષા–પાઠ આવો છે. આહા...હા...!

('સમયસાર') ૩૨૦ ગાથામાં તો કહ્યું છે કે, વસ્તુ જે છે વસ્તુ, ચૈતન્યરસકંદ એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. ત્રિકાળ નિરાવરણ છે, અખંડ છે, એક છે, પ્રત્યક્ષ પ્રતિભાસમય છે, અવિનશ્વર છે. શુદ્ધ પારિણામિક પરમભાવલક્ષણ નિજપરમાત્મતત્ત્વ દ્રવ્ય તો ત્રિકાળી શુદ્ધ જ છે. એને કોઈ દી' અશુદ્ધ અને શુદ્ધ એવા ભેદ પડતા નથી. વસ્તુ તો જ્ઞાયક તે જ્ઞાયક ત્રિકાળ છે. પણ અજ્ઞાનીને રાગના અનુભવ આગળ, જ્ઞાયકભાવ અંદર હોવા છતાં, તે તરફ દૃષ્ટિ નથી, તેથી તેને – રાગના અનુભવનારને જ્ઞાયકભાવ છતો હોવા છતાં તિરોભાવ થઈ ગયો છે. આ..હા..હા.. ! આ તો સિદ્ધાંત છે ! આહા...હા... ! પચાવવાને માટે વખત જોઈએ, બાપુ ! આહા..હા...!

જેમ પાણી નિર્મળ હોવા છતાં કાદવવાળું અનુભવે છે એને પાણી તિરોભૂત થઈ ગયું છે, ઢંકાઈ ગયું છે. પાણી તો નિર્મળ છે પણ કાદવ સહિત પીનારને પાણી ઢંકાઈ ગયું છે. આને કારણે (ઢંકાઈ ગયું છે બાકી) પાણી તો પાણી છે. પાણીમાં કાંઈ ઢંકાવું નથી. એમ આત્મા જ્ઞાયકભાવ છે, ચૈતન્ય આનંદરસ છે, સચ્ચિદાનંદ ધ્રુવ નિત્યાનંદ છે, અવિનાશી પરમાત્મસ્વરૂપ છે તે તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. પણ તેના ઉપર જેની નજર નથી અને રાગના દયા–દાનના કે કામ–ક્રોધના વિકારી પરિણામ ઉપર નજર છે, તેને (વસ્તુ) છતી હોવા છતાં અછતી છે, એને તિરોભૂત – ઢંકાઈ ગઈ, એમ કહેવામાં આવે છે. આ..હા..હા...! કેટલું આમાં યાદ રાખવું ! આ શબ્દનો અર્થ ઝીણો છે ! '**...પ્રબળ કર્મના મળવાથી જેનો**

સહજ એક જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત થઈ ગયો છે...' એ શબ્દનો આ અર્થ છે. સહજ જ્ઞાયકભાવ કોઈ દી' તિરોભૂત થતો નથી, 'પંડિતજી'! આહા...હા...! ભગવાન તો દ્રવ્યસ્વરૂપે – વસ્તુસ્વરૂપ સ્ફટિકમણિની જેમ નિર્મળાનંદ (સ્વરૂપ છે). કાલે કહ્યું હતું ને !

જેમ નિર્મળતા રે સ્ફટિકતણી, તેમ જ જીવ સ્વભાવ રે;
શ્રી જિન વીરે રે ધર્મ પ્રકાશિયો, પ્રબળ કષાય અભાવ રે.

પુણ્ય અને પાપના કષાયથી રહિત ભગવાને ધર્મ બતાવ્યો છે, એને એ જોતો નથી અને રાગને જોવે (છે) અને પુણ્યને જોવે છે કે 'મેં પુણ્ય કર્યાં. અને મેં આ કર્યું અને મેં આ કર્યું...!' એના પુણ્ય આદિને જોનારને, જ્ઞાયકભાવ ત્રિકાળ નિરાવરણ હોવા છતાં, એ પ્રગટ થતો નથી. રાગના અનુભવનારને નથી દેખાતો માટે તેને તિરોભૂત થઈ ગયો છે, એમ કહેવાય છે. આ..હા..હા..! આવી વાતું છે ! આવો ધરમ કઈ જાતનો ! બાપુ ! ધર્મનું સ્વરૂપ આવું છે, ભાઈ ! ભગવંત ! તારી ચીજ કોઈ અંદર જુદી છે ! અલૌકિક છે ! તેં એને સાંભળી નથી, ભાઈ...! આહા...હા...!

શું કહ્યું આ ? કે, જે આત્મા છે એ તો જ્ઞાયકસ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદ, સત્–ચિદાનંદ, જ્ઞાનાનંદ, ત્રિકાળ ચિદાનંદસ્વરૂપ છે. એને તો કોઈ આવરણ કે મલિનતા છે નહિ. એવી એ અંદર ચીજ છે. પણ એવી ચીજ હોવા છતાં, જેને રાગ, પુણ્ય અને પાપના ભાવ ઉપર લક્ષ છે તેને તે લક્ષમાં આવતો નથી, માટે છતી ચીજ હોવા છતાં તેને તિરોભૂત – ઢંકાઈ ગયો, એમ કહેવામાં આવે છે. આ...હા..હા...! આવી વાત છે, પ્રભુ !

આ..હા...! છતી ચીજ છે, ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. અંદર ત્રિકાળ અખંડ એકરૂપ છે, પરમાત્મસ્વરૂપ અખંડાનંદ એકરૂપ છે. એ કોઈ દી' તિરોભૂત–ઢંકાઈ (કે) આવિર્ભાવ–પ્રગટ થાય, એવા બે બોલ તેને લાગુ નથી પડતા. સમજાય છે કાંઈ ? પણ જેની દૃષ્ટિ, અનાદિથી જ્ઞાયકભાવ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! એના ઉપર નહિ હોવાથી અને પુણ્ય અને પાપ ને દયા ને દાન એવા રાગ ઉપર લક્ષ હોવાથી, 'તેને' ઢંકાઈ ગયો છે એમ કહેવામાં આવે છે. આ..હા..હા..!

આવી વાત છે. પ્રભુ ! આવો ઉપદેશ છે. અમારે તો ત્યાં પિસ્તાલીસ વર્ષથી ચાલે છે. 'સોનગઢ'માં તો આ પિસ્તાલીસ વર્ષથી ચાલે છે ! ત્યાં ઓગણીસમી વાર 'સમયસાર' ચાલે છે ! અઢાર વાર તો વંચાઈ ગયું ! અક્ષરે અક્ષર અર્થ હોં ! અક્ષરે અક્ષરનો અર્થ કરીને અઢાર વાર વંચાઈ ગયું, ઓગણીસમી વાર ચાલ્યું છે. અમારે 'રામજીભાઈ' જેવા વકીલ મોટા ૯૭ વર્ષની ઉંમર છે. ૯૭ વર્ષની ઉંમર. ત્રીસ વર્ષ પહેલાં ૨૦૦ રૂપિયા લેતા. પાંચ કલાક કોર્ટમાં જાય તો ૨૦૦ (રૂપિયા) લેતા. પાંત્રીસ વર્ષ પહેલાં હોં ! તો અત્યારની કિંમત પહેલાના એક લાખ અને અત્યારના પચીસ લાખ બે સરખાં. કારણકે ભાવ બધાના વધી ગયાને અને પૈસાની કિંમત ઘટી ગઈ. આહા..હા..! એ 'રામજીભાઈ' જેવા સમજનારા

સામે બેઠા હોય છે. મોટા ૯૭ વર્ષની ઉંમરના. ત્યાં વંચાતું હોય છે ત્યારે ઝીણવટ બહુ થાય, ભાઈ ! અહીંયાં તો અંદર રીતસર વાત ચાલે.

(અહીંયાં કહે છે) જળ મેલું છે એમ નહિ. એમ આત્મા મેલો છે એમ નહિ. પણ જળને કાદવથી અનુભવનારને જળ ઢંકાઈ ગયું છે. જળ તો જળ જ છે. પણ કાદવ સહિતના અનુભવનારને જળ ઢંકાઈ ગયું છે. એમ ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ ! જ્ઞાયકભાવ સત્... સત્... 'છે' તે કોઈ દી' ન હોય, એમ નહિ. સત્ છે એ કોઈ દી' નાશ થાય એમ નહિ, સત્ છે એને કોઈ આવરણ હોય નહિ, સત્ છે તેને ઊણપ હોય નહિ, સત્ છે તેને વિકાર હોય નહિ. આ..હા..હા..હા...! એવી એ ચીજ અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે ! પણ રાગના અનુભવનારને... આહા...હા...! એવી ચીજ પડી છે છતાં પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ છે (તેથી તિરોભૂત થઈ ગઈ છે). પર્યાય એટલે અવસ્થા, રાગ ઉપર દૃષ્ટિ છે. તેથી પેલી છતી ચીજ છે એ ઢંકાઈ (ગઈ છે). આંખ મીંચી હોય અને વસ્તુ સામે હોય, પણ આંખો મીંચી હોય તો વસ્તુ નથી એમ (થયું), એને માટે તો 'નથી' એમ થઈ ગઈ ને ? આંખ મીંચાઈ ગઈ છે (અને) સામી ચીજ આવી સોનું કે રૂપું (પણ તેને તે દેખાતી નથી). એમ આ ચીજ તો અંદર છે ! આ..હા..હા..હા...! પણ પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પના – રાગના પ્રેમીઓને આત્મા ઢંકાઈ ગયેલો દેખાય છે. એનો આત્મા તિરોભૂત થઈ ગયેલો દેખાય છે. છે ? નહીં કરનારા આત્માને કર્મવેગ, નહીં કરનારાને વ્યવહાર.... '**...પ્રબળ કર્મના મળવાથી જેનો સહજ એક જ્ઞાયકભાવ તિરોભૂત થઈ ગયો છે એવા આત્માનો અનુભવ કરનાર...**' એ કેવા હોય છે ? વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

L L L